

Fra de gamle Kirkebøger for Vester Han Herred.

Ved N. SODBORG.

(Fortsættelse fra Aarbogen 1935).

I HISTORISK AARBOG for Thisted Amt 1935 skrev jeg lidt om de gamle Kirkebøger for Øsløs, Vesløs, Arup og Tømmerby-Lild, og jeg skal nu prøve paa ogsaa at give et lille Uddrag af Kirkebøgerne for Vust, Thorup, Klim og Gøttrup.

De gamle Kirkebøger for Vust, Thorup, Klim gaar ikke længere tilbage end til Aaret 1756. Bogen for Vust udgør en Bog for sig og gaar til 1814, medens Bøgerne for Thorup, Klim er indbundet i eet Bind og gaar til 1815; begge Bøger i Folioformat. Den første Side i Bogen fra Thorup er trykt og lyder saaledes: Kirke-Bog over Fødde, Døde, Trolovede, Ægteviede, Offentlig afløste og Confirmerede udi Thorup Sogn. Begyndt af Præsten Christian Riese Brorson og af Kirke-Ejeren Lars Christian Lassön i Thorup bekostet 1756. Den første Side i Klim-Bogen er kun præntet.

Under Betegnelsen "født" anføres sjælden selve Fødselsdagen, men kun Daabsdagen og som Regel kun ganske kort. Men er det et Barn, der er født udenfor Ægteskab, anføres der en hel Del, idet Fødselen skal anmeldes til Amtstuen eller til det Gods, hver Barnet er født, eller hvor Lejermaalet har fundet Sted. For Lejermaalet (Forsyndelse mod det 6. Bud) var Straffen jo det aabenbare Skriftemaal, hvorefter den stakkels Synder i Menighedens Overværelse skulde staa frem i Kirken og modtage Absolution for den begaaede Synd. Denne Straf gjaldt ogsaa for ikke at gaa til Alters. Det blev dog ophævet 1767, men holdt sig alligevel i mange Sogne flere Aar efter, f. Eks. i Gøttrup Sogn, hvor ialt 11 fra 1771 til 1804 maatte modtage offentlig Afløsning eller Kirkens Disciplin, som det ogsaa kaldtes.

Her nogle Eksempler fra Vust Sogn:

1762. Dom. 15 post Trinit. d. 9. Septbr. Christen Tovdals Hustru Ellen Poss offentlig afløst for hendes Forseelse imod det sjette Bud; hendes bestandige bekiendelse var, at hun var besvangret i Wuust Klit af en hende ganske ubekiendt Person. Hendes Mand, som er Land-Soldat, havde i nogle Aar lagt i Garnison i Helsingør. Angivet for Amtstuen d. 22. Septbr., denne Angivelse er tilbagekaldt d. 15. Oktbr., efterdi Ellen Poss opholder sig udi et Huus, som hører til Lundbeck Gods.

Herregaarden Lundbæk, Bislev Sogn, Hornum Herred, havde nemlig Ejendomme i Vust; der nævnes saaledes Ellitsbøl og Svanberg.

1764 d. 18. Decbr. blev Karen Nielsdatter Harkier offentlig afløst for hendes Forseelse mod det sjette Bud. Hun udlagde Niels Pedersen, Wuust, til

Barnefader. Lejermaalet er begaaet paa upriviligeret, nemlig Otto Jensens, Gods i Wuust.

Ogsaa nævnte Niels Pedersen undgik ikke at maatte frem i Kirken, selv om han var Gaardmand. Iøvrigt maatte denne Karen Harkjær prøve Straffen een Gang til, idet hun efter høje Øvrigheds Ordre udstod Kirkens Disciplin, "fordi hun af Uforsigtighed havde lagt sit Barn ihjel, og haver hun i Følge samme Ordre betalt fire Mark i Bøde til Uddelelse iblandt Sognets Fattige".

1767 d. 22. Novbr. havde Ole Pedersen fra Vrejlev Sogn og Kirsten Pedersdatter fra Jesmark (Jetsmark) Sogn, to omløbende Tiggere, et uægte Barn til Daaben, kaldet Christian, frembaaren af Niels Bligsteds Kone i Menighedens Overværelse. Dette haver jeg i Følge Loven strax tilmeldt saavel Provst Nyboe som og Herredsfoged Krafft, og efterdi Barnet blev født til Verden paa Lundbeeks Gods i Wuust, saa haver jeg og angivet det for Niels Degn i Tømmerby, som administrerer Lundbeeks Gods her i Egnen.

1768 nævnes ogsaa en "Zidse Pedersdatter", som havde bragt et uægte dødfødt Pigebarn til Verden og udlagt til Barnefader en Jens Holm, men han var "faret til Norge fra Thorup Strand".

I Thorup blev 1756 d. 15. Aprilis Maren Jørgensdatter offentlig afløst for begangen Lejermaal med Lars Nielsen, en Dreng, som ej havde været til Confirmation.

Noget lignende findes ogsaa i Kirkebogen for Gøttrup: 1871. Anne Geertsdatter, der ei hafde været til Confirmation og en Barnefader Jens Mossing, som er halvtossing.

I Klim Sogn stod 18 Mennesker offentlig Skrifte i Tiden fra 1756-1777. F. Ekspl.:

1777. Kirsten Christensdatter Smed, som er en berygtet Qvind, blev publice absolveret Dom. 22 post Trinit. d. 26. Oktbr., fordi hun i nogle Aar ej havde været til Alters.

Mon det saa hjælp? - Et lignende Tilfælde fra Gøttrup:

1685 d. 4. Novbr. Johanne Jensdatter, Mätz Pedersens Kone ved Kirken |: for hende og Mand begangen og for Guds Ord og Sacramentis foragt paa 4. Aar :| af Hr. Niels Steenstrup, Provst i Vester Han Herred, og det i Vesløs Kirke paa Hannæs.

Som Slut paa al denne Sønlehed skal nævnes en kort, men smuk Bøn, som Præsten Laurits Hansen Schrøder 1701 har anført i Gøttrup Kirkebog for de Stakler, som maatte udstaa den grimme Straf, som det

sikkert var, at modtage offentlig Syndsforladelse. Den lyder saaledes: O Jesu, ophøj dine fortabte Faar og hjælp fattige Syndere til sand Bekiendelse og alvorlig Omvendelse.

I Kirkebogen for Vust forekommer ofte Navnene Gravers og Graversen. Baade i Thorup og Klim finder man det sjældne Mandsnavn Zoen; i Thorup fik en Dreng i 1760 Navnet Baltazar.

Ligesom i Kirkebøgerne for Hannæs findes ogsaa her mange Vidnesbyrd om, at en talrig Skare af Tiggere, baade Kvinder og Mænd, har vandret gennem Landet i disse Tider. Under Fortegnelsen over fødte findes ofte Navne paa Tiggersker, som har født et Barn til Verden i en Lade eller maaske i en Vejgrøft, men ogsaa blandt de døde træffer man paa Tiggere, som Døden har overrasket paa deres Vandring, saa gennem de gamle Kirkebøger kan tidt faas et nogenlunde klart Tidsbillede af al denne vandrende Elendighed. F. Eks. fra Vust Sogn:

1786. En Betler fra Jetsmark Sogn døde hastig hos Hans Lund d. 17. April . . .

1797. En omløbende Betler, navnlig Christen Otting ankom til Wuust med 2de Qvinder d. 9. Febr., og var (der) samme Dag Bryllup med Qvinden Christen Sigersens (? ulæseligt) Enke i Wuust, og da Folk ved Kirken var gode imod ham, søgte han jævnlig under og efter Vielsen til Kroen, fik og et Hob Brændevin i Bryllups-Huset, hvorpaa han gik frisk og stærk ud og efter al Anseelse vilde til Kroen igen, men fandtes kort efter død paa Gaden, blev begr. 12. Febr., 62 Aar.

Man træffer undertiden Tiggere med meget høj Alder, saa man maa forundres over, at de har kunnet vandre omkring. Saaledes fra Klim: 1777. En omløbende Betlerske Johanne Erichsdatter, Peder Hjulmands Enke, døde hos Svend Kæmpe d. 9. Martij, jordet 16. ejusdem (samme Md.), Ætatis (Alder) 96 Aar.

Naar Præsterne ellers indfører Dødsfald i Kirkebøgerne, er dette meget forskelligt. Nogle skriver kun ganske kort, kun Navnet, Begravelsesdagen og Alderen, f. Eks.: Karen Søe i Klim, begr. 14. Septbr., 64 Aar, eller: 1799. Fattig Karen Tamburs, begr. 10. Febr., 78 Aar. Men der er andre Præster, som heldigvis skriver mere udførligt. Saaledes har Præsten Brorson i Klim givet en afdød, døvstum Mand i Vust følgende smukke Skudsmaal:

1760. Jeppe Olufsen, en døv og dum Mand; han gik ofte med Graad og anden Andægtigheds Tegn til Herrens Bord og aldrig forsømte Kirken, var mest den første i og den sidste af Kirken. Forresten ernærede han sig af Felbereder-Haandværk, hvorved han uden Tiggeri forsørgede sin Hustru og har opfødt 4 Børn, som alle have baade Hørelse og Mæle. Eller:

1759. Jens Grausen, Sognefoged i Wuust, blev fulgt til Jorde af 3 Sønner og 3 Døtre, af hvilke den ældste Søn er 53 Aar og den yngste Datter 2 Aar.

Et andet Dødsfald fra Vust bærer uden Tvivl Vidnesbyrd om, at det igen er et Dødsoffer fra Vejlerne, der her har fundet Sted:

1799. Lars Jensen Mølbæk gik til Thisted efter Medicamenter for sin Kone og frøs ihjel paa Vejen; blev begravet i Øsløs Kirkegaard i Febr. Maaned, 34 Aar.

Ved en Kvindes Død i Ullerup har Pastor Brorson udtalt sin Forundring saaledes:

1759. Anne Christensdatter, Christen Pedersens Hustru i Ullerup; om hende er dette mærkværdigt, at hun i eet Aar har lagt i tre Barselsenge og født 4 levende Børn. Aarstallet erindres ej til visse, og Kirkebogen giver ingen Oplysning derom, saasom de døde, førend de kom til Kirke efter Hiemme-Daab. 1742 el. 1743 var det, da hun først i Aaret gjorde Barsel med et Barn; 40 Uger derefter fik hun Tvillinger, og 6 Uger derpaa, da hendes Kirke-Gang var berammet Dagen derefter, faldt hun med det 4. Barn i den tredie Barselseng. 51 Aar.

Om en gammel Kraftkarl skriver han f. Eks.:

1759 d. 28. Oktbr. Christen Isacksen, den ældste Mand i disse tre Sogne, som havde saadant Helbred, at han i Foraaret slog med Høe-Lee, var syg alene i tre Dage. 98 Aar.

Om en meget afholdt og anset Mand fra Thorup staar der:

1769 d. 27. Juni. Sr. (Seigneur el. Hr.) Ole Christensen Kliim, som druknede udi Havet; hans Død blev beklaget af mange her i Egnen.

I Klim Kirkebog skriver Præsten Thyge Jespersen Thygesen, som var meget afholdt og bekendt for sin store Styrke, vemodig ved sin Søns Død:

1779. Præstens kiære Søn Emanuel død i Thisted d. 6. April, 13 Aar.

I Vust Kirkebog beretter Præsten Dr. ph. Johan Henrik Weise 1806, at Gjordemoderen Birthe Andersdatter i Klim har anmeldt, at Fredag d. 31. Oktbr. Kl. 5 om Morgenen blev Peder Christensens Kone i Vust forløst med 2 Pigebørn, hvoraf det første levede, men døde straks efter; det andet var dødfødt. Men saa tilføjes der noget naivt: "Man prøvede at bringe Barnet til Live ved at pirre det under Fødderne, men det forblev uden Tegn paa Liv".

Men særlig udførligt og interessant skriver dog Præsten Laurits Hansen Schrøder, som fra 1682-1705 var Præst for Kettrup-Gøttrup Menigheder; disse to Sognes Kirkebøger, som er i Kvart, begynder med Aaret 1682. Han giver meget udførlige Oplysninger om den afdødes Liv, skriver saaledes paa Latin pater (Fader) og mater (Moder) ved afdødes Forældres Navne og beretter om, hvornaar vedkommende blev syg og sengeliggende eller blev forligt med Gud. Her nogle Eksempler fra Gøttrup Kirkebog:

1691. Fest: Ascension: Christi d. 21. Maj blef Peder Pedersøn ved Ørebro (?) begrafven. Vaar fød i Holm (Holme) i Wuust Sogn Ao. 1616 ved Juletider. Patr. Peder Pedersøn, matr. Anne Nielsdatter; blev givt Ao.

1653 Anden Paaskedag, er lefvet sammen 38 Aar. Aufløde 2 Døtre. Siug (syg) og sengeliggende d. 27. April, men forligt med Gud d. 30. dito, døde den 18. Maj Mandags Aften 2 Timer efter Solens Nedgang i sin Alders Aar 74, 4 Mdr. og nogle Dage.

Dom. "Regate" (d. v. s. Søndagen før Kristi Himmelfartsdag) blev Kirsten Nielsdatter Thyboe begravet, vaar fød i Østerild i Thye Anno 1622 d. 22 Xtbr (?) - patr. Niels Andersøn, matr. Karen Michelsdatter. Siug og sengeliggende Fredagen d. 8. Maj, blev forligt med Gud Onsdagen d. 13. dito; døde samme Nat ved Midnatstide. Lefnetsmaal 68 Aar 5 Mdr., nogle Dage.

1702. Die Johannis Evangelistæ d. 27. Decbr. blev Margrethe Nielsdatter i Colborg begravet, fød i Aggersborg Bye 1628. Patr. Niels Muselp (?), matr. Karen Andersdatter; vaar hiemme hos Forældrene til hendis 10ende Aar, tiende hos godt Folk 16 Aar, kom derefter i Ægteskab med Jørgen Jensen, da ung Karl, og satte de deris Bopæl i Colborg, hvor de boede i 44 Aar, aulede 8 Børn i deris Ægteskab, 5 Sønner og 3 Døtre, sad Enke i 4 Aar, vaar siug paa 6 Ugers Tid, i samme hendis Siugdum med høj værdige Sacrament betient, døde d. 19. Decbr., Æt. (Alder) 74 Aar.

Baade 1690-91 og 1773 døde mange i Gøttrup af Børnekopper. Ogsaa et Dødsfald ved Lynnedslag findes:

1773 d. 13. Juli. Christen Bojers Stifsøn Christen ihjelslagen af en Tordenstraale i Stuen, som gjorde ingen anden Skade.

Man skulde synes, at det ogsaa var nok. 1778 skriver samme Præst, Jens Jesse Clemensen Jessen (1772-99) om sin egen Oplevelse:

1778. Dom. V post Epist. jordet Peder Christensen af Øster Bierre, som om Aftenen tillige med mig selv kiørte fra Holmen ved Løgstør i stærk Taage paa Iis, jeg saae Gudskelov ingen Farer, men han kiørte en urigtig Vei og druknede. Æt. 63.

Da Præsten Christian Riese Brorson i Thorup i Aaret 1761 bliver kaldet til Sognepræst i Thisted-Tilsted, tager han Afsked med "disse kiære Menigheder", som han udtrykker sig, og skriver i Kirkebogen: "Hertil indført af mig, og findes da paa en 10 Aars Tid, nemlig fra 13. Aug. 1751 og til jeg tog Afsked herfra Feste Visitationes Mariæ (d. 2. Juli) at være fødte i Klim Sogn 111, i Thorup 116, i Wuust 106, er 355. Døde i Klim 92, i Thorup 88, i Wuust 80, er 260, flere fødte end døde 73. Copulerede i Klim Sogn 22, i Thorup 45, i Wuust 39, er 106 Par.

Ogsaa Pastor Türck i Vust gør Anmærkninger i Kirkebogen, da han i 1802 bliver forflyttet til Øsløs, Vesløs, Arup paa Hannæs. Han skriver saaledes paa Latin under det sidste Dødsfald, han har indført: Vale, die VI Julii (d. v. s. Farvel, d. 6. Juli) 1802. Türck. - Og under ægteviiede skriver han: "Her endte Sognepræsten for Vust, som i Aaret 1802 d. 18. Juni blev forflyttet til Øsløs, Vesløs, Arup Menigheder efter at have været første Sognepræst i Vust fra Ao. 1793¹). Andreas Chrisopher Türck.

Pastor Türcks Hustru hed Elisabeth Graversen og var fra Vust. Ved hendes Død har han skrevet saaledes i Øsløs Kirkebog: Anno 1806. Hr. Andreas Chrisopher Türcks Hustru Elisabeth Türck, f. Graversen, efter 9 Dages Fødselssmerter forløst med en dødfødt Datter, født 27. Marts, død 30., og begge begravet paa Østre Ende af Forhøjningen paa Øsløs Kirkegaard d. 5. April efter at have været Præstekone her i Øsløs og som god og kærlig Ægtefælle i 3½ Aar.

Der blev ogsaa han selv stedt til Hvile, da han i Januar 1826 døde, og hans Gravsted, omgivet af store Sten og Jernkæder, er endnu at se paa Øsløs Kirkegaard.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1936, side 263-271)

---

¹ Vust var et selvstændigt Sognekald fra 1793 til 1818, men hørte baade før og siden til Klim og Thorup. (Se Wiberg: Præstehistorie, III Bd. p. 643).